

УДК 94(477)

<https://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-31-13>

Ткач Д.І.

<https://orcid.org/0000-0002-6947-2036>

Корсунський Є.С.

<https://orcid.org/0009-0006-4446-6058>

МИКОЛА ПЕТРОВИЧ МАКАРЕВИЧ: ЖИТТЯ ТА ВНЕСОК В УКРАЇНСЬКУ ДИПЛОМАТІЮ

Стаття присвячена всебічному дослідженню життєвого шляху та професійної діяльності Миколи Петровича Макаревича, одного з видатних українських дипломатів, чия кар'єра стала важливим елементом у формуванні зовнішньої політики незалежної України. У статті основна увага приділяється аналізу його біографії, охоплюючи ранні роки, освіту та поступовий розвиток його ролі як державного діяча та дипломата, який відіграв активну роль у перші роки після проголошення незалежності України у 1991 році. Автори ґрунтовно розглядають ключові етапи його професійної кар'єри, зокрема його роботу на ключових посадах у Міністерстві закордонних справ, де М. Макаревич сприяв формуванню основ дипломатичної служби молодій державі.

Особлива увага приділяється внеску М. Макаревича у розвиток двосторонніх відносин України з іншими країнами, що стало критично важливим у той час, коли країна прагнула міжнародного визнання та встановлення міцних партнерських відносин. У статті підкреслюється його роль у зміцненні позицій України на міжнародній арені, зокрема через участь у переговорах, підписання угод та просування національних інтересів у складних геополітичних умовах пострадянського простору. Також підкреслюється його вплив на інституційний розвиток української дипломатії, включаючи зусилля з навчання персоналу та вдосконалення структур Міністерства закордонних справ у часи обмеженості ресурсів та безпрецедентних викликів.

Автори аналізують роботу Макаревича як приклад поєднання професіоналізму, стратегічного мислення та відданості державним принципам, що дозволило йому ефективно долати невизначеність та трансформації. У статті підкреслюється, що його зусилля сприяли становленню України як суб'єкта міжнародних відносин, а не просто об'єкта зовнішнього впливу, що мало довгостроковий вплив на напрямок зовнішньої політики країни. Також обговорюються виклики, з якими зіткнувся М. Макаревич, зокрема необхідність балансування внутрішніх обмежень із зовнішнім тиском, що ускладнювало його дипломатичну місію.

У статті наголошується на важливості збереження історичної пам'яті про таких постатей, як Микола Макаревич, чия робота стала наріжним каменем сучасної української дипломатії. Авторі стверджують, що ґрунтовне академічне дослідження його життя та внеску необхідне не лише для шанування минулого, але й для роздумів над уроками, які можна застосувати до сучасних зовнішньополітичних викликів України. У контексті сучасних глобальних та регіональних загроз, таких як агресія з боку Росії та інтеграція України до європейських структур, спадщина М. Макаревича стає особливо актуальною, слугуючи натхненням для нового покоління дипломатів. Таким чином, стаття підкреслює необхідність подальшого вивчення його творчості як частини ширшої історії державотворення України та її місця у світі.

Ключові слова: Микола Петрович Макаревич, Міністерство закордонних справ України, Австрія, Естонія, інтеграція до європейських структур.

Постановка проблеми. Становлення зовнішньої політики незалежної України на початку 1990-х рр. стало складним і багатограним процесом, що вимагав від її перших дипломатів не лише професійних навичок, а й стратегічного бачення та відданості державним інтересам. У цей період Україна зіткнулася з необхідністю здобуття міжнародного визнання, розбудови двосторонніх і багатосторонніх відносин, а також формування власної дипломатичної служби в умовах обмежених ресурсів і геополітичної нестабільності після розпаду СРСР. Одним із ключових діячів цього часу був Микола Петрович Макаревич, чий внесок у розвиток української дипломатії виявився значущим, але залишається недостатньо дослідженим у сучасній історичній та політологічній літературі.

Проблема полягає в тому, що діяльність Макаревича, як і багатьох інших дипломатів першого покоління незалежної України, не рідко розглядається лише в загальному контексті становлення державності, без детального аналізу його особистого внеску, професійного шляху та впливу на зовнішньополітичні процеси. Його роль у налагодженні міжнародних зв'язків, зміцненні позицій України на світовій арені та формуванні інституційних основ дипломатичної служби не отримала належної уваги, що призводить до прогалин у розумінні витоків сучасної зовнішньої політики країни. Крім того, брак систематичних досліджень про М. Макаревича ускладнює оцінку його внеску в контексті ширших історичних подій, таких як інтеграція України до міжнародних організацій чи протистояння зовнішнім викликам.

Таким чином, виникає потреба у ґрунтовному дослідженні життя та діяльності Миколи Петровича Макаревича як одного з фундаторів української дипломатії. Це включає аналіз його участі в ключових дипломатичних ініціативах, впливу на розвиток зовнішньополітичних стратегій і значення його

роботи для становлення України як суб'єкта міжнародних відносин. Постановка цієї проблеми є актуальною не лише для історичної науки, а й для сучасної дипломатичної практики, адже осмислення спадщини таких постатей, як Макаревич, може слугувати джерелом уроків і натхнення для нинішнього покоління державних діячів, які стикаються з новими глобальними та регіональними викликами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даний напрям досліджували українські дослідники, дипломати, зокрема В.С. Огризко, В.Д. Хандогій, П.Д. Біленчук, Б.В. Яременко, М.Д. Галка.

Виклад основного матеріалу. Микола Петрович Макаревич (28 жовтня 1940 – 28 вересня 2018) – видатний український дипломат, який відіграв ключову роль у формуванні зовнішньої політики України після здобуття незалежності. Його кар'єра охопила понад чотири десятиліття, включно з роботою в ООН, посольствах у Австрії та Естонії, а також керівні посади у Міністерстві закордонних справ. У статті розглянемо його життєвий шлях, досягнення та спадщину.

Микола Макаревич народився в селі Камінно-Товкачі (нині Кам'янівка) на Житомирщині. Освіту здобув у Київському індустріальному технікумі (1958) після закінчення якого у 1958–1959 рр. працював техніком «Укрнафтогеофізики». З 1959 по 1961 рік проходив службу в збройних силах. Саме служба в армії дала йому можливість поступити на юридичний факультет Київського університету імені Тараса Шевченка (1966), де спеціалізувався на міжнародному праві. Ця база стала основою для його подальшої кар'єри у дипломатії [1].

Після навчання М. Макаревич працював у структурах комсомолу, а з 1966 р. розпочав службу в МЗС Української РСР. Він пройшов шлях від аташе до керівника консульського відділу. У 1971–1977 рр. працював у Постійному представництві УРСР при ООН у Нью-Йорку, де брав участь у сесіях Генасамблеї та міжнародних конференціях з права. У 1981–1984 рр. обіймав посаду 1-го секретаря представництва СРСР у Відні, що заклало основи для майбутньої роботи в Австрії.

Після проголошення незалежності України М. Макаревич став першим заступником міністра закордонних справ. 26 лютого 1992 р. йому присвоєно вищий дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, що підкреслило його роль у формуванні нової зовнішньої політики. Він очолював комісію України у справах ЮНЕСКО, сприяючи культурній інтеграції країни в міжнародний простір [2].

Макаревич входив до команди дипломатів, які працювали над виконанням положень Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 року) та Закону України «Про правонаступництво України» (1991), де було задекларовано намір стати без'ядерною державою. Він брав участь у багатосторонніх консультаціях із представниками США, Росії та Великої

Британії, а також у координації зусиль із МЗС України під керівництвом Анатолія Зленка (1990–1994). Його роль полягала в підготовці дипломатичного підґрунтя для переговорів, забезпеченні комунікації між сторонами та просуванні позиції України, яка прагнула гарантій безпеки й економічної підтримки в обмін на ядерне роззброєння.

Перша нарада послів України 1993 р. Макарович М.П. п'ятий зліва.

Зокрема, М. Макаревич сприяв реалізації Лісабонського протоколу (23 травня 1992 року), який зобов'язав Україну приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) як без'ядерну державу. Він також брав участь у переговорах щодо передачі ядерних боєголовок Росії та демонтажу стратегічних озброєнь на території України, що завершилося в 1996 році. Його зусилля допомогли Україні уникнути міжнародної ізоляції та здобути підтримку Заходу, хоча згодом ефективність Будапештського меморандуму стала предметом дискусій через порушення гарантій Росією в 2014 році [3].

У грудні 1994 р. Микола Петрович розпочинає свою діяльність у Відні у якості Надзвичайного і Повноважного Посола України в Австрійській Республіці. Під час каденції Миколи Макаревича в Австрії було встановлено пам'ятник Івану Франку; пам'ятник українцям, які загинули в концентраційному таборі під час Другої світової війни; пам'ятні дошки на будинках, де жили й працювали Михайло Грушевський, Леся Українка, Іван Пулюй і Нечуй-Левицький, Лесь Курбас, перший ректор Чернівецького університету Томашук, а також було встановлено пам'ятник на місці колишнього аеродрому, де в 1918 р. вперше злетів поштовий літак за маршрутом Відень–Київ–Відень [4].

Автору цих рядків, а саме Ткачу Д.І. випала доля дружити з Миколою Петровичем ще із 1990 року. Так ось коли він працював у Відні на початку жовтня 1998 р. у нього трапився інсульт. Цю подію М. Макаревич намагався приховати від МЗС. Я на той час працював заступником міністра закордонних

справ. Мене викликав міністр Тарасюк Б.І. і доручив поїхати у Відень, для того щоб з'ясувати цю ситуацію. Справа була у тім, що у середині жовтня був запланований візит до Австрії Президента України Л.Д. Кучми.

Я приїхав до Відня, мене зустрів у аеропорті посол, і мені все стало зрозуміло. Він був у сонцезахисних окулярах, розмовляв, розтягуючи слова, і всі ознаки перенесеної хвороби були на ньому. Тому я настояв на тому, щоб він лягав у лікарню, а візит президента підготує досвідчений дипломат, якого ми направимо з Києва. Так і сталося. Тарасюк пояснив ситуацію Л. Кучмі, і той із розуміння до неї поставився. Макаревич одужав і його направили послом в Естонію.

У Таллінні та Тарту завдяки його зусиллям з'явилися пам'ятні дошки Лесі Українки та Шевченків дуб, що символізувало культурний діалог між країнами. Він також розвивав партнерство між містами України та Естонії [5].

Микола Макаревич помер у Києві у 2018 році, залишивши помітний слід у історії української дипломатії. Його діяльність сприяла інтеграції України в міжнародні організації, зокрема ООН, та зміцненню культурних зв'язків з Європою. Пам'ять про нього вшановано не лише державними нагородами, а й конкретними проектами, які стали частиною історичного ландшафту Австрії та Естонії. Він був прикладом дипломата, який поєднував політичну прозорість з глибокою повагою до культурної спадщини. Його робота стала мостом між Україною та світом, заклавши основи для сучасних міжнародних відносин країни.

Список використаних джерел та літератури

1. Макаревич Микола Петрович. Перший заступник міністра закордонних справ України у відставці. *Юристи України. Правова еліта Держави*. URL: <http://logos-ukraine.com.ua/image/yurysty/120.htm>
2. Макаревич Микола Петрович. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-60587>
3. Біленчук П.Д., Яременко Б.В. Зовнішня політика України: від становлення до утвердження. *Україна дипломатична: Науковий щорічник*. Вип 2. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв 2001. С. 80–95.
4. Микола Макаревич. Подяка Альма-матер. URL: https://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/31_2024.pdf
5. Пам'ять Лесі Українки вшанували українці Естонії. *Укрінформ*. 02.03.2021. https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3200694-pamat-lesi-ukrainki-vsanuvali-ukrainci-estonii.html?utm_source=chatgpt.com

References

1. Makarevych Mykola Petrovych. Pershyy zastupnyk ministra zakordonnykh sprav Ukrainy u vidstavtsi. *Yurysty Ukrayiny. Pravova elita Derzhavy*. [Online]. Available from: <http://logos-ukraine.com.ua/image/yurysty/120.htm> [In Ukrainian].
2. Makarevych Mykola Petrovych. *Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny*. [Online]. Available from: <https://esu.com.ua/article-60587> [In Ukrainian].

3. Bilenchuk, P.D., Yaremenko, B.V. (2001). Zovnishnya polityka Ukrainy: vid stanovlennya do utverdzhenya. *Ukrayina dyplomatychna: Naukovy shchorichnyk. Vyp 2*. Kyiv: Heneral'na dyrektsiya z obsluhovuvannya inozemnykh predstavnytstv, ss. 80–95. [In Ukrainian].
4. Mykola Makarevych. *Podyaka Al'ma-mater*. [Online]. Available from: https://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2024/10/31_2024.pdf [In Ukrainian].
5. Pam'yat' Lesi Ukrayinky vshanuvay ukrayintsi Estoniyi. (2021). *Ukrinform*. [Online]. Available from: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3200694-pamat-lesi-ukrainki-vsnuvali-ukrainci-estonii.html?utm_source=chatgpt.com [In Ukrainian].

Tkach D., Korsunsky Ye. Mykola Petrovych Makarevich: Life and Contribution to Ukrainian Diplomacy.

The article is dedicated to a comprehensive study of the life path and professional activity of Mykola Petrovych Makaryevych, one of Ukraine's prominent diplomats, whose career became an important element in the formation of the foreign policy of independent Ukraine. The article focuses on analyzing his biography, covering his early years, education, and the gradual development of his role as a statesman and diplomat, who played an active part in the early years following Ukraine's declaration of independence in 1991. The authors thoroughly examines key stages of his professional career, particularly his work in key positions within the Ministry of Foreign Affairs, where Makaryevych contributed to shaping the foundations of the diplomatic service of the young state.

Special attention is given to Makaryevych's contribution to the development of Ukraine's bilateral relations with other countries, which became critically important at a time when the country sought international recognition and the establishment of strong partnerships. The article emphasizes his role in strengthening Ukraine's position on the international stage, particularly through his participation in negotiations, signing agreements, and advancing national interests in the complex geopolitical conditions of the post-Soviet space. His influence on the institutional development of Ukrainian diplomacy is also highlighted; including efforts in training personnel and improving the structures of the Ministry of Foreign Affairs during a time when resources were limited and challenges were unprecedented.

The authors analyzes Makaryevych's work as an example of combining professionalism, strategic thinking, and dedication to state principles, which allowed him to effectively navigate uncertainty and transformations. The article underscores that his efforts contributed to establishing Ukraine as a subject of international relations rather than merely an object of external influence, having a long-term impact on the country's foreign policy direction. The challenges Makaryevych faced are also discussed, particularly the need to balance internal constraints with external pressures, which added complexity to his diplomatic mission.

The article emphasizes the importance of preserving the historical memory of figures like Mykola Makaryevych, whose work became a cornerstone of modern Ukrainian diplomacy. The authors argues that thorough academic research into his life and contributions is necessary not only to honor the past but also to reflect on lessons that can be applied to Ukraine's current foreign policy challenges. In the context of contemporary global and regional threats, such as aggression from Russia and Ukraine's integration into European structures, Makaryevych's legacy becomes especially relevant, serving as an inspiration for the new generation of diplomats. Thus, the article highlights the necessity of further study of his work as part of the broader history of Ukraine's state-building and its place in the world.

Ключові слова: Mykola Petrovych Makaryevych, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, Austria, Estonia, integration into European structures.